

ANADOLU İNSANI VE NAVAJOLAR ARASINDAKİ BAZI BENZERLİKLER ÜZERİNE

Kamil GÜLLER¹

¹ M.Ü.SBE, Geleneksel Türk El Sanatları, Yüksek Lisans Öğrencisi

Abstract: However people live in for distances, sometimes some patterns, traditions might seem similar so, this article purposes to find some similarities and differences between Navajo and Anatolian people.

LGİRİŞ

İnsanoğlu, değişen bir dünya içersinde yaşar ve bu değişim içersinde kendi gelenek ve göreneklerini devam ettirmeye çalışır, bazen kendi adetlerini başkalarına verir, bazen de başkalarınınkini alır, kendi kültür stüzgecinden geçirir ve kabul eder.

Bu düşünceden yola çıkarak, Anadolu'da yapılan kilimler ile K. Amerika'da Navajo (Navaho diye okunur) insanın dokuduğu kilimleri karşılaştırdık, gerek materyal gerekse renk ve desen üslupları açısından bir takım benzerlikler bulduk.

Son yıllarda yapılan arkeolojik çalışmaların sonucunda, Antropolog ve Palenteologlarca, Navajo yerlileri ve Anadolu insanı arasında bir takım benzerlikler olabileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, Amerikan yerlilerinin bu kıtaya başka kıtalardan gelmiş olabileceği düşünülmüş, özellikle bazı Kuzeydoğu Asya kavimlerinin Bering boğazını geçerek, Alaska'ya oradan da Amerika'nın içlerine yayıldığı belirtilmiştir[1].

Navajolar bugün, Oklahama'da yaşayan Kuzey Amerika kızılderiileridir, yaşamlarını çiftçilik ve çobanlık yaparak sürdürürler. XVII. yy'da Pueblo medeniyetinin etkisinde kalarak kendi el sanatlarını geliştirmişler ve bugüne kadar devam ettirmişlerdir. Bununla beraber, Apaçiler ile akrabalıkları olup Athabascan gurubuna dahililerdir. Ama zamanla, Amerikan geleneklerini benimseyerek, kendi kültürleri ile birleştirmişlerdir.

İLİK YERLEŞİM

Kuzey Asya kavimlerinin, Buzul çağı döneminde, boğazın buz tutmasından faydalanarak, Kuzey Asya'dan Kuzey Amerika'ya geçtikleri düşünülmektedir. Fakat, kendilerine klimatolojik ve topografik açıdan daha elverişli yerleşim alanları bulabilmek için, daha güneye ilerleyerek, orta kuşak-ılıman enlemlerin (30-40) bulunduğu bölgelere yerleşmişlerdir. İlerleyen zaman zarfında, saçlarının düz, renklerinin de kırmızımsı olmasından dolayı "kızılderiili" olarak da adlandırılan

bu Amerikan yerlileri, özellikle elmacık kemiklerinin çıkık oluşlarıyla Anadolu insanına, yaşadıkları bölgenin yeryüzü şekilleri, arazi kullanımını ve iklimi açısından da Anadolu bölgesine çok benzemektedir[2].

Navajolar ve Anadolu insanı, özgürlüğünü seven, bu uğurda savaşmaktan dahi çekinmeyen yarı konargöçer insanlardır. Çadır hayatı doğa ile iç içe yaşamayı, sürekli bir diyardan bir diyara göç etmeyi gerektirir, her ailenin bir çadırı, çadırın kutsal bir ateşi koruyucusu ve reisi vardır.

Yapılan araştırmalarda, Anadolu'da çadırların genellikle üç direkli (Yeniosmanlı, Honamlı, Karakoyunlu, Kara hacılı, Karatekili) ve beş direkli (Sarıkçililer), Navajolarda ise tek direkli bir çadır sisteminin olduğunu görürüz.

Her iki toplumda da at sevgisi ve avcılık vardır, çadırlar kurulduktan sonra kurbanlar kesilir.

İLİK TEKSTİL BULUNTULARI

Navajo kadınları üç yüz yıldan beri dokuyuculuklarını, mükemmel bir şekilde devam ettirmektedirler. 1680 yılında, Don Dego De Vorglas kumandasındaki İspanyol ordusu, İspanyol mültecilerinin sürgün edildiği Pueblo isyanını bastırdı, bu andan itibaren, barışçıl komşularının hayvanlarına ve mahsullerine sürekli saldırılarda bulunan, yarıkonargöçer, savaşçı Navajo gruplarına, birçok Pueblo ailesi katıldı. Muhtemelen, Navajolar dokumayı pueblo ailelerinden öğrendiler, kendilerinden çok çok önceleri, güneybatı doğrultusunda yaşamış prehistorik yerliler gibi, Navajolarda pamuğu biliyorlardı ve kullandılar, fakat koyundan elde edilen yün, ilk defa İspanyollar tarafından tanıtıldı ve önemli bir tekstil maddesi oldu, ve 1812 yılında, Navajolar bölgenin en iyi dokumacıları seçildiler (Pedro Pino, Expasicion de Nusvo Mexico, 1812), Navajo tekstili konusundaki ilk bilgiler, Arizona, Chelly Kanyonu, Massacre mağarasında bulunan bir kaç esere dayanır. Bu mağara, yüzyıllar boyunca zarar görmeden korunmuştu, ama bir gün bir tüccar, burada saklanan tekstilleri buldu ve ülke genelindeki zengin kişilere ve müzelerine pazarladı. 1880 yılı ve öncesi, klasik dönem olarak da bilinir, bu dönemde, Navajo dokumaları çok önem kazandı, bu tekstil ürünleri eyer örtüleri, kadın, erkek, çocuk için battaniyeler veya üzerlerine giydikleri "panço" olarak da bilinen dokumalardır.

Anadolu'da ise, yapılan arkeolojik çalışmaların sonucunda, bulunan ağırşakların değerlendirilmesiyle dokumacılık sanatının Hitit uygarlığına kadar gittiği tespit edilmiştir. (İ.Ö. 6000-5000)

Navajoların dokumalarında atıkların çözgüleri oranı 5'e 1'dir. Çözgüler, genelde beyaz el eğirmesi yün, bazen de klasik dönem de olduğu gibi renkli, kaşık veya pamuk ipliklerdir, kenar şeritleri fazla değişik değil, fakat daima siyah, beyaz ve gri renklerinden oluşan bir harmoni içersindedir. Anadolu'da ise atki çözgü olarak genelde yün kullanılmaktadır.

IV.DOKUMA TEZGAHLARI

Navajo yerlilerinin kullandığı ilkel bir düşey tezgah olup, çözgü iplikleri iki tane yatay çubuk arasına 8 biçiminde sarılır, tezgah çevresine veya biri yere öbürü de tavana bağlı, bu iki çubuk gerilerek ayrılır. Bir ağızlık çubuğu geçirilir. Ağızlık üzerindeki iplerin halkalarından çözgü ipliklerinin geçtiği bir gücü çubuğu ile açılır. Pala biçimindeki yassı bir tahta arpaya geçirilip ağızlık arası genişletilir. Bununla beraber, Hopi Kemer dokuma tezgâhu da Navajo dokuma tezgahına benzemektedir[3].

Anadolu tezgahları da atki ve çözgü bakımından yukarıda bahsedilen yerlilerin tezgahlarına büyük benzerlikler göstermektedir.

V.DESEN ÖZELLİKLERİ

Klasik dönemdeki Navajo desenlerine baktığımızda, daima beş ayrı bölümden meydana gelen yatay şeritler görürüz, ama daha sonraları, ekstra motifler, yaylı, zig zaglı, dalgalı hatlar, madalyonlu göbekler eklenerek, dokumalarında daha farklı desen üslupları yaratmaya başladılar, her ne kadar, Navajolar dokuma geleneklerine bağlı gibi gözüktürsede bir motif bazen kaybolabiliyor ve ileriki kuşaklarda tekrar ortaya çıkabiliyor, ama şu bir gerçek ki, yatay şeritler her zaman Navajo dokumalarında yer almıştır[4].

Bu arada, başka bir konuya da değinmek istiyorum, 19. yy'da hem Navajo hem de Anadolu insanı tarafından, Avrupalı tüccarların getirmiş olduğu Anglo zevkine uygun desen ve renkler ile kilim türü dokumalar yapılmıştır.

Klasik dönemde, kırmızı, fildişi, mavi, siyah, yer yer de yeşil ve sarı, bej, gri renkleri kullanılmıştır. 1880'den sonra, doğal boyalar yerlerini anilin boyalara, yatay desenlerde dikey desenlere bırakmıştır. Anilin boyalar genelde kömür katranından yapılmaktadır ve çok çığ kırmızı, portakal, mor, sarı renkleri elde edilebilmektedir.

Anadolu'da da 19. yy'ın sonlarında anilin boyalar kullanılmaya başlanmış ve bugün hala kimi köy ve kasabalarda

kullanılmaya devam etmektedir. Fakat, Anadolu'da gri ve bej renk pek fazla kullanılmamaktadır.

Özellikle, anilin boyaların poşetler halinde her yerde satılması ve kullanım kolaylığı, ve artan talep karşısında bu boyalar daha fazla kullanılmıştır. Bu iki kültürün insanları kendi kullanımları için son derece sıkı dokunmuş, kaliteli kilimleri (battaniye örtüsü ve eyer takımları için) kaba, kalitesiz dokumalarında ticari amaçlar doğrultusunda yapmaya başladılar. Öyle ki, Navajoların klasik dönemlerinde dokumaları ağırlıkları ile satıldığı için, Navajo kadınları çok kaba dokuyup, ağır çekmesi için çamura yatırıp kurutuyorlardı[5].

1890-1920 yılları, Navajolar için, battaniye türü dokumanın, kilim türü dokumaya geçiş yıllarıdır. Genelde dokumaların ebatları 3 X 5 - 4 X 6 arasında değişmektedir, ama yerde kullanılmak üzere yapılmaya başlandığında daha büyük ebatlar yapılmıştır[6].

Anadolu'da ise genelde seccade ve geniş yolluk olmak üzere hemen hemen her ebat yapılmıştır.

VLSONUÇ

Anadolu insanı ve Navajolar arasında, geleneksel yaşayışın yanında, yapmış oldukları dokumalar konusunda da büyük benzerlikler vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1]- Christian F.Feest, Native Arts of North America.
- [2]- Noel Bennett, Designing with the wool.
- [3]- Trudy Thomas, Images of Hopi, 1904-1939.
- [4]- Ann Lane Hedlund, Reflections of the weaver's world.
- [5]- Nancy N.Schiffer, Navajo Weaving Today.
- [6]- N.Schiffer, Pictorial weavings of the Navajo.

Öneri, C.1, S.4.
Ocak 1996, ss

Şekil 1.a:İ.Ö. 9000-10.000 yılları arasında İnka Uygarlığının ilk temelleri atılmış.

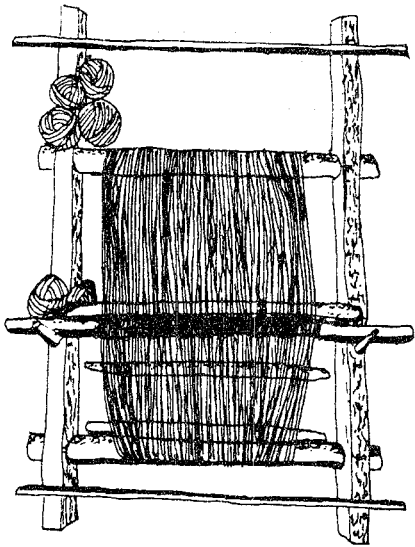
Şekil 1.b:

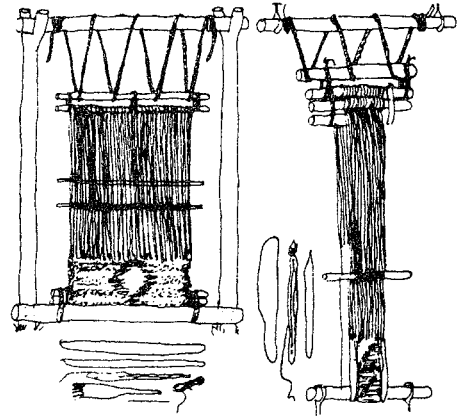
Şekil 2.a: Bir Navajo yerlisi çadırı

Şekil 2.b: Anadolu insanının çadırından bir görüntü

Şekil 3.a: Mutaf Tezgahı(Yörük Tezgahı)

Navajo dokuma tezgahı
(Brown, 90)

Hopi kemer dokuma
tezgahı. (Brown, 56)

Şekil 3.b: